

DE CONSOLATIONE HISTORIAE

Voor Frank van Dun, ter vertroosting en als kleine blij van grote waardering.

Nico A.A. Baakman

Volgens Lyotard en andere filosofen van het postmodernisme is de tijd van de Grote Verhalen voorbij. 't Zou zo maar kunnen. Maar dat neemt niet weg dat het concrete leven van mensen, ook als zij maatschappelijk hoog gestegen zijn, bestaat uit een aaneenschakeling van *kleine* verhalen. Over hun jeugd, hun vrienden, hun schooltijd, hun baan, hoe ze die kregen en, in voorkomende gevallen, hoe zij haar verloren. Hieronder vertel ik zo'n verhaal over een paar Nederlandse politici: een *petite histoire politique*.

Door het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd van de zittende commissaris van de Koningin moest men in 2002 voor de provincie Noord-Holland op zoek naar een nieuwe ambtsdrager. Het duurde niet lang of de namen van een drietal kandidaten lekten uit, waaronder die van Tineke Netelenbos, lid van de PvdA¹. Dat trok nogal de aandacht, want niet alleen was zij op dat moment fungerend minister van Verkeer en Waterstaat, zij stond ook op de zesde plaats van de kandidatenlijst van haar partij voor de aanstaande Tweede Kamerverkiezingen van 15 mei.

Als Netelenbos eigenlijk commissaris van de Koningin wilde worden, dan was haar plaats op de PvdA-lijst "*kiezersbedrog met voorbedachte rade*", vond de oud-officier van justitie en lijstrekker van Leefbaar Nederland Teeven. Ze had immers een "instemmingsverklaring" getekend toen de partij haar kandideerde, maar als ze naar Noord-Holland wilde, had ze duidelijk *niet* de intentie kamerlid te worden. Zij moest dus van de lijst geschrappt, vond Teeven, maar hij kreeg nul op het rekest bij de Kiesraad. Ook de Raad van State vond in de Kieswet geen termen om die instemmingverklaring aan werkelijke intenties te toetsen, en onderstreepte in zijn uitspraak dat de grondwet dat ook uitsloot².

Opmerkelijk was de reactie van PvdA-voorzitter Koole. Volgens de krant zei hij niet geweten te hebben van de kandidatuur van zijn partijgenoot, maar als het zo was (en het bleek zo te zijn) zou het "*niet chique zijn als we, door Netelenbos van de lijst te halen, de procedure in Noord-Holland onder druk zouden zetten*"³. Netelenbos zelf zou later in een verklaring hetzelfde argument aanvoeren: "*Ik heb op geen enkele manier Provinciale Staten onder druk willen zetten, waaruit*

¹ Bron: NRC-Handelsblad, *Netelenbos wil uit de politiek*, 5 april 2002.

² Bron: Raad van State, *zaaknummer 200201942/1, uitspraak d.d. 15-4-2002*

³ Bron: NRC-Handelsblad, *'Netelenbos bederft PvdA-lijst'*, 8 april 2002.

is voortgevloeid dat ik mij niet vroegtijdig kon terugtrekken van de kandidatenlijst voor de Tweede Kamerverkiezingen"⁴.

Een merkwaardige argumentatie, want wie in de politiek anderen niet onder druk wil zetten, komt doorgaans niet zo erg ver, en wie voor zijn partij minister is geworden heeft het toch redelijk ver geschopt. Wellicht bedoelden de beide PvdA-ers dat openlijk druk uitoefenen er toe zou kunnen leiden dat sommige Statenleden dwars zouden gaan liggen, en dat juist dat voorkomen moest worden?

Maar dat gebeurde, voor een belangrijk deel onder invloed van de negatieve publiciteit over de handelwijze van Netelenbos en haar partij, uiteindelijk toch. Een meerderheid van de Noord-Hollandse statenleden gaf er de voorkeur aan een andere kandidaat bij het kabinet aan te bevelen, al had dat eigenlijk niet mogen gebeuren. De minister was namelijk van tevoren verzekerd van voldoende steun, zoals ze zelf voor de televisie onthulde⁵. Doch toen het uur der waarheid sloeg kreeg haar tegenkandidaat bij de geheime stemming de steun van 36 statenleden en zij van drie minder, namelijk 33 stuks.

Wat bij de individuele leden van Provinciale Staten de doorslag gegeven heeft zullen we wel nooit met zekerheid weten, maar het is een feit dat de getergde bewindsvrouw, die via televisie eerst de VVD onbetrouwbaarheid verweet (met name het stemgedrag van VVD-statenleden zou haar de das omgedaan hebben), en het in een ander programma op haar vrouwzijn gooide⁶, zich terugtrok, wel wetende dat het kabinet nu nauwelijks nog iets anders kon doen dan haar tegenspeler voor benoeming voordragen. De Ministerraad besloot daartoe inderdaad op 26 april 2002⁷.

De kansen op een post in het nieuwe kabinet (het zittende was demissionair geworden tijdens de aanloop naar nieuwe, reguliere, verkiezingen) waren door het weinig gewaardeerde beleid van Netelenbos al voor de verkiezingen niet erg groot geweest – daarom was er immers achter de schermen aan de overstap naar het commissariaat van Noord-Holland gewerkt. De verkiezingsuitslag deed die deur evenwel met een harde knal dicht en op slot. Haar partij leed zo veel verlies en lag zo slecht bij de grote winnaar van 2002, de LPF, dat aan regeringsdeelname van de PvdA zelfs in haar stoutste dromen voorlopig niet te denken viel.

Een kamerzetel kreeg de minister dank zij haar zesde plaats op de lijst nog wel. En dus was het Nederlandse parlement weer een lid rijker dat veel liever iets anders geworden - of gebleven - was.

Netelenbos kon zich echter troosten met de gedachte dat zij niet de eerste bewindspersoon was die tegen haar zin kamerlid geworden was, en nog veel meer met het

⁴ Bron: *Ministerie van Verkeer en Waterstaat, Verklaring minister Netelenbos, maandag 22 april 2002.*

⁵ *In een interview voor de televisie verklaarde Netelenbos: "Kijk, een minister gaat niet beginnen aan een procedure - met alle risico's van dien, ik woon in een glazen huis - zonder dat er vanuit de belangrijke fracties vanuit zo'n provincie Noord-Holland op zijn minst het idee is gekomen dat ze me graag willen". Verslaggever: "En dat idee had u gekregen?" Netelenbos: "Ja, dat had ik meerdere malen gekregen, ja" (Bron: transcript van een interview met minister Netelenbos uitgezonden via Nederland 3 op 23 april 2002 in het programma Den Haag Vandaag). Overigens had de bewindsvrouw in haar verklaring van 22 april 2002 zelfs gezegd dat ze gevraagd was. Over die uitspraak ontstond in Noord-Holland commotie, omdat personen die dat gedaan zouden kunnen hebben, het desgevraagd in alle toonaarden ontkenden (Bron: Noord-Hollands Dagblad, Niemand weet wie Netelenbos gevraagd heeft, 25 april 2002)*

⁶ *"Dat je het als vrouw allemaal zo goed weet, dat je zelfverzekerd overkomt, dat wordt je aangerekend. Ook dat je er daarbij nog vrouwelijk uitziet, werkt in je nadeel", zou ze in het programma Barend en Witteman gezegd hebben naar aanleiding van haar niet-benoeming. Bron: NRC-Handelsblad, Netelenbos: stevige vrouw wekt weerstanden, 25 april 2002.*

⁷ Bron: *Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Persbericht Ministerraad, 26 april 2002.*

feit dat het bij die gedenkwaardige verkiezingen van 2002 op ongekend grote schaal voorgekomen was.

Zoals in de loop van de vorige eeuw gebruikelijk was geworden, waren veel zittende bewindslieden hoog op de kandidatenlijst van hun partij gezet. Niet met de bedoeling dat zij kamerlid zouden worden, maar om stemmen te trekken. Bij een gunstige verkiezingsuitslag en in het geval van nieuwe kabinetsdeelname zouden zij dan beleefd voor de kamerzetel kunnen bedanken om weer naar een departement te kunnen vertrekken.

Bij D66 was het verschijnsel in 2002 beperkt gebleven tot maar één van de vijf kabinetsleden (minister Van Boxtel van Grote Stedenbeleid) die een tweede plaats op de lijst gekregen had. Anders dan bij de twee andere regeringspartijen, was dat echter de uitkomst van een schriftelijke stemming onder de leden.

De leiding van de twee grote regeringspartijen PvdA en VVD had zich wel op de gebruikelijke wijze met de kandidaatstelling bemoeid en zich ook niet erg ingehouden. Bij de PvdA telde de lijst tien zittende bewindslieden onder de veertien eerste kandidaten en bij de VVD waren het er zelfs elf, zij het dat bij die partij het laagst geplaatste kabinetslid pas op de achttiende plaats stond.

Daarmee hadden niet minder dan 22 van de 29 ministers en staatssecretarissen een plaatsje op de lijst van hun partij gekregen: bij de PvdA tien van de 13, bij de VVD alle 11, en bij D66 1 van de 5, en zij kwamen allemaal, gelet op hun plaats op de lijst en op de zetelaantallen die hun partijen behaalden, in aanmerking voor een mandaat. Maar, zoals gezegd, een mandaat als volksvertegenwoordiger was bij de meeste van deze 22 bewindslieden niet echt de bedoeling. Niet van hun, noch van hun partij – uitgezonderd wellicht de persoon met de notering op de achttiende plaats.

De kiezer zou echter roet in het eten gooien. In 2002 deed zich een aardverschuiving in de Nederlandse partijpolitieke verhoudingen voor. De PvdA duikelde van 45 naar 23 zetels, de VVD van 38 naar 24 en D66 van 14 naar 7. In totaal 43 zetels verlies voor de paarse combinatie, terwijl het oppositionele CDA van 29 naar 43 afgevaardigden ging.

Die onverwachte winst van het CDA is echter mogelijkerwijs goeddeels toe te schrijven aan kiezers die op Fortuyn gestemd zouden hebben als hij niet vermoord was, maar zijn lijst een te onzeker avontuur vonden en in geen geval hun stem aan een paarse partij wilden geven. De woordvoerder van de Lijst Pim Fortuyn, Herben, zei herhaaldelijk voor de televisie dat het CDA was meegelift met het succes van de LPF, en werd daarin niet tegengesproken. Het succes van die lijst was intussen groot, zeer groot: de LPF behaalde 26 zetels en kreeg daarmee in één klap in omvang de tweede fractie in de Kamer.

Door de verkiezingsuitslag werd de bestaande pikorde tussen de partijen volkomen op zijn kop gezet. Het CDA sprong na acht jaar machteloze oppositie van de derde naar de eerste plaats en kreeg daardoor het voortouw bij de formatie, de VVD ging van de tweede naar de derde, de PvdA duikelde van de eerste naar de vierde, D66 verruilde de vierde voor een treurigmakende zevende plaats, en de LPF kwam, zoals gezegd, vanuit het niets in de tweede positie. De grote veranderingen in de onderlinge krachtsverhoudingen vormden echter maar één kant van het probleem dat de kiezer de gevestigde partijen bezorgd had.

Het tweede aspect van dat probleem was dat de uitslag het zo goed als onvermijdelijk maakte dat met een nieuwkomer meteen op het hoogste niveau zaken gedaan moesten worden; in elk geval moest het geprobeerd worden tot nieuwe, eventueel vervroegde, verkiezingen. De LPF links laten liggen, met *dédain* behandelen of als parlementaire folklore beschouwen, in de hoop dat de kiezer bij de volgende stembusronde zijn dwaling wel zou hebben ingezien, of anders wachten tot de partij wat meer *salonfähig* was geworden, was

uitgesloten. Daar was de nieuwe fractie te groot, en waren de de oude grote partijen te klein voor geworden.

Het spel moest dus gespeeld gaan worden met een nieuwkomer die nog helemaal niet gesocialiseerd was in de Haagse partijpolitieke mores en zich er door zijn omvang ook niet meteen slaafs aan hoefde te onderwerpen.

Bovendien, en dat was het derde facet van het probleem, er moest gevreesd worden dat de LPF-afgevaardigden ook niet van plan waren zich zo maar aan te passen, want Fortuyn had, naast het beleid van Paars, ook de mores van de gevestigde partijen, met name de PvdA, aan de kaak gesteld en het had er alle schijn van dat ook dat veel kiezers aangesproken had. Een van de kaartjes aan de talloze bloemstukken die bij het huis van de doodgeschoten politicus neergelegd werden droeg bijvoorbeeld de veelzeggende tekst: *Hoe stoppen we nu de vriendjespolitiek zonder een vriendje in die politiek?*

Weinigen zeiden het in Den Haag zo duidelijk - proteststemmers, dat was de meest gehoorde kwalificatie van de aanhang van de LPF - maar het had er veel van weg dat haar kiezers (en dus vermoedelijk ook de kiezers die voor de opmerkelijke winst van het CDA gezorgd hadden) niet zozeer, of niet alleen, een ander beleid wilden, maar ook de arrogantie van de regerende politieke partijen hadden veroordeeld.

In die politieke situatie telden de fracties van D66, PvdA en VVD (samen 54 zetels), niet minder dan 22 leden die zo goed als allemaal verwacht moeten hebben iets anders dan gewoon kamerlid te worden. Dat was een groot personeelsprobleem voor hun fracties, wat in die omvang nog niet eerder aan de orde was geweest. Feitelijk was het probleem zelfs nog groter, want PvdA en VVD hadden óók nog de aangeslagen lijsttrekkers Melkert en Dijkstal in hun midden, die bezwaarlijk weer fractieleider konden worden. En bij de VVD zat daarenboven nog oud-staatssecretaris Erica Terpstra al vier jaar in de wachtkamer. Hààr hadden de oude fractieleiding en de demissionaire VVD-ministers annex kamerleden in 1999 het commissariaat van de Koningin in Friesland toegedacht, maar die poging was, net als bij Netelenbos, gestrand.

De logica van het partijstelsel gebiedt dat voor deze mensen - voor zover zij geen plaatsje in het nieuwe kabinet kunnen krijgen – eigenlijk "iets gedaan" moet worden. Zulks in het belang van de fractie, van de partij en niet in de laatste plaats van henzelf, want oud-bewindslieden hebben meestal, in eigen ogen, een te hoog soortelijk gewicht voor een gewoon kamerlidmaatschap. Binnen de Kamer zijn de functies van fractieleider en kamervoorzitter als passend te beschouwen, daarbuiten kan een benoeming elders in het openbaar bestuur soelaas bieden.

Alleen waren er na deze verkiezingen wel wat erg veel personen die voor die nazorg in aanmerking kwamen en bovendien kon het politieke klimaat er nauwelijks ongunstiger voor zijn. Nazorg behoorde immers tot die politieke mores waaraan Fortuyn en zijn aanhang zo'n aanstoot genomen hadden. Dat heette voortaan "oude politiek", en de Kamer telde na de verkiezingen van mei een fractie van 26 leden om er op toe te zien dat daar een einde aan gemaakt zou worden.

Welke personen betrof het eigenlijk? Zie daarvoor de onderstaande tabel:

Naam kandidaat	Lijst	Plaats	Voorkeur Stemmen	Functie voor verkiezingen	Positie per 1-10-2002
Van Boxtel	D66	2	33.360	minister	mandaat geweigerd
Vliegenthart	PvdA	4	27.344	staatssecretaris	mandaat geweigerd
Pronk	PvdA	13	24.833	minister	mandaat geweigerd
Dijkstal	VVD	1	n.v.t.	fractieleader	bedankt per 1-09-2002
Vermeend	PvdA	5	36.653	minister	bedankt per 27-07-2002
Hermans	VVD	5	6.219	minister	bedankt per 27-7-2002
Benschop	PvdA	7	5.768	staatssecretaris	bedankt per 1 - 9 -2002
Herfkens	PvdA	8	9.836	minister	bedankt per 27-7-2002
Zalm	VVD	3	350.007	minister	Fractieleader
Korthals	VVD	6	4.804	minister	Minister
Remkes	VVD	10	3.505	staatssecretaris	Minister
Hoogervorst	VVD	12	1.489	staatssecretaris	Minister
De Vries (Gijs)	VVD	16	798	staatssecretaris	Per 4-10-2002 vertegenwoordiger regering bij Europese Conventie
Melkert	PvdA	1	n.v.t.	fractieleader	Per 1-11-2002 bewindvoerder bij de Wereldbank
Bos	PvdA	9	121.021	staatssecretaris	Per 19-11-2002 fractieleader
Jortisma	VVD	2	144.413	minister	Fractielid
De Vries (Klaas)	PvdA	3	38.543	minister	Fractielid
Netelenbos	PvdA	6	7.306	minister	Fractielid
De Grave	VVD	7	11.518	minister	Fractielid
Van Aartsen	VVD	8	3.030	minister	Fractielid
Adelmond	PvdA	12	4.824	staatssecretaris	Fractielid
Kalsbeek	PvdA	14	2.316	staatssecretaris	Fractielid
Van Hoof	VVD	14	899	staatssecretaris	Fractielid
De Vries (Monique)	VVD	18	1.806	staatssecretaris	Fractielid

Tabel 1: Bewindslieden van het Tweede Kabinet Kok die bij de verkiezingen van 2002 op de lijst van hun partij stonden, met hun partij, hun plaats op de lijst, het aantal op hen uitgebrachte voorkeursstemmen, hun functie in het kabinet en hun positie per 4 oktober 2002. Daarnaast zijn opgenomen de lijsttrekkers van PvdA en VVD. Bron aantal voorkeursstemmen: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Kengetallen met betrekking tot de uitslag van de Tweede Kamerverkiezingen 15 mei 2002.

Drie bewindslieden, te weten Pronk, Vliegenthart (beide PvdA) en Van Boxtel (D66) lieten vrijwel onmiddellijk weten het mandaat niet te zullen aanvaardden. De eerstgenoemde zei plaats te willen maken voor vernieuwing in zijn partij, de tweede had problemen in de privé-sfeer (en onthulde in tranen in een televisieprogramma van Barend en Van Dorp dat haar een ministerspost in het vooruitzicht was gesteld) en de derde, Van Boxtel, meende dat de

stembusuitslag een afkeuring van het door hem gevoerde beleid inhield. Dat laatste was zeker geen gezochte interpretatie van verkiezingsuitslag, maar wel een typische miskennis van waar het bij die verkiezingen om zou moeten gaan. Namelijk *niet* om een plaatsje in het Kabinet, maar om een zetel in de Kamer en in *dat verband* waren er op hem persoonlijk wel 33.360 voorkeursstemmen uitgebracht.

Dit drietal liet zich dus niet eens beëdigen, maar de overige 19 gekozen bewindslieden namen hun mandaat wel aan. Zij traden toe tot de Tweede Kamerfractie van respectievelijk de VVD en de PvdA, al zal God menigeen hebben horen brommen.

Door de stap van Van Boxtel was de fractie van D66 het probleem onmiddellijk kwijt, maar voor haar twee Paarse partners gold dat niet. VVD en PvdA kampten intussen ook nog met een leiderschapsprobleem: de twee oude fractievoorzitters, die lijsttrekker waren geweest, droegen de politieke verantwoordelijkheid voor het electorale echeq, waardoor het uitgesloten was dat zij hun oude posities weer zouden innemen. En dus was het vinden van een nieuwe fractievoorzitter in beide fracties aan de orde.

De PvdA kwam daar niet onmiddellijk uit en koos voor een tijdelijke oplossing: géén der oud-bewindslieden doch de voorzitter van de Kamer in de vorige samenstelling, Jeltje van Nieuwenhoven (die overigens het hoogste aantal voorkeurstemmen van haar fractie behaald had) werd de nieuwe fractieleider. Maar, zoals gezegd, voor een beperkte tijd, waarmee de mogelijkheid openbleef dat alsnog een van de oud-bewindslieden de fractie zou kunnen gaan aanvoeren als in de partij het stof wat opgetrokken was.

Dat gebeurde ook. De PvdA besloot later via een ledenraadpleging te beslissen over het leiderschap, en daar bleken vier kandidaten voor te zijn: naast mevrouw Van Nieuwenhoven en de betrekkelijke outsider prof.dr. Jouke de Vries, hadden twee oud-bewindslieden annex fractieleden belangstelling: oud-minister van Binnenlandse Zaken Klaas de Vries en de voormalige staatssecretaris van Financiën Wouter Bos. Bos kreeg de voorkeur en nam met ingang van 19 november 2002 het fractieleiderschap over.

Bij de VVD werd oud-minister Gerrit Zalm meteen de nieuwe voorman. Dat was niet alleen maar een traditionele oplossing voor een oud-minister die onverhoopt gewoon kamerlid geworden was: het leek in dit geval ook heel voor de hand liggend. Zijn partij mocht dan veel verloren hebben, Zalm zelf zat electoraal gezien op rozen: hij had van alle kamerleden van 2002 het hoogste aantal voorkeurstemmen behaald⁸.

Dat hij zich vervolgens als fractievoorzitter inspande om zijn lot- en partijgenote, de demissionaire minister van Economische Zaken Annemarie Jorritsma-Lebbink, de door Jeltje van Nieuwenhoven verlaten positie van voorzitter van de Tweede Kamer te laten verwerven, paste evenzeer in de traditionele omgang met bewindslieden die onverhoopt kamerlid geworden zijn. Maar dat mislukte jammerlijk. Na die déconfiture deed mevrouw Jorritsma, die tweede op de lijst van de VVD geweest was en ruim 144.000 voorkeurstemmen gekregen had, via de pers een open sollicitatie door te laten weten dat ze de vier jaar wel niet zou volmaken en "iets leuks"⁹ dat langskwam niet zou afslaan. Zo leuk vond ze volksvertegenwoordiger zijn dus blijkbaar niet.

Dat ging dus niet goed, maar Zalm kon in zijn nieuwe rol als politiek leider van de VVD nog wel drie andere lotgenoten behulpzaam zijn bij het verwerven van een passender functie. De VVD zou namelijk, samen met het CDA en de LPF, deel gaan nemen aan het nieuwe kabinet. Oud minister van Justitie Benk Korthals kwam op Defensie, de oud-staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid Hans Hoogervorst werd minister van

⁸ Bron: *Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Kengetallen met betrekking tot de uitslag van de Tweede Kamerverkiezingen, 15 mei 2002.*

⁹ Bron: *NRC-Handelsblad 26 juni 2002.*

Financiën, en zijn vroegere evenknie op Volkshuisvesting Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer Johan Remkes kreeg Binnenlandse Zaken. Behalve in het geval van het voorzitterschap van de Kamer, waarbij het geroep over achterkamertjespolitiek niet van de lucht was, ging dat allemaal vrij geruisloos.

Later bleek dat Zalm ook voor een PvdA-lid iets had gedaan, maar daar kwam wel het nodige rumoer van. Enkele landelijke bladen wisten namelijk al vrij spoedig na het aantreden van het nieuwe kabinet te melden dat minister Hoogervorst van plan zou zijn de oud-fractieleader van de PvdA, Ad Melkert, voor te dragen voor benoeming tot bewindvoerder bij de Wereldbank te Washington¹⁰. Een viertal leden van de LPF-fractie stelde daarover prompt schriftelijke vragen aan de regering. Zij wilden onder andere weten of dit bericht klopte, en zo ja, welke sollicitatieprocedure hierbij in acht genomen was.

In zijn antwoord liet de kersverse minister veel in het midden: over de voordracht was nog geen definitief besluit genomen, er waren, welzeker, meer kandidaten, zij het met “*inachtneming van de bovengenoemde*”, dat wil zeggen, Ad Melkert. In reactie op de vraag naar de “*sollicitatieprocedure*” draaide de minister behendig om de hete brei heen. Hij legde de gang van zaken uit *nadat* de Nederlandse Gouverneur van de Wereldbank (de minister van Financiën, hijzelf dus) en zijn plaatsvervanger (de staatssecretaris van Ontwikkelingssamenwerking) hun kandidaat naar voren geschoven hadden, maar over de kwestie waar het allemaal om draaide, namelijk hoe *daaraan voorafgaand* in Nederland de rekrutering verliep dan wel was verlopen, zweeg hij in alle talen¹¹.

Hoe dat in dit geval gegaan was had overigens al wel in de krant gestaan. Melkert zou zijn belangstelling voor de functie na de voor hem desastreuus verlopen verkiezingen hebben laten blijken aan (toen nog) demissionair minister van Financiën Zalm. Het oude kabinet zou vervolgens de voordracht wel besproken, maar er geen besluit over genomen hebben, waarop Zalm, nu niet als minister maar in zijn rol als leider van de VVD-fractie, de kwestie tijdens de formatie aan de orde zou hebben gesteld. LPF-onderhandelaar Herben ontkende later (hij was bedreigd en had met zijn gezin tijdelijk op een politiebureau moeten onderduiken) met de benoeming akkoord te zijn gegaan. “*Ik heb gezegd er wel begrip voor te hebben, want er moet wat gebeuren. Maar ik heb ook gevraagd om een nette sollicitatieprocedure*”, verklaarde hij tegen een journalist¹². Andere leden van de LPF-fractie toonden minder begrip: “*Dit hadden we niet verwacht. Het is achterkamertjesgedoe, oude politiek. (...) Een baantje voor Melkert die de verkiezingen heeft verloren en straks een inkomen mag genieten zo hoog als dat van de halve ministerraad, dat kan toch niet?*”¹³ Maar het bleek wel degelijk te kunnen: nog geen maand later liet de minister via een persbericht weten dat hij in het kabinet meegedeeld had de gedesavoueerde PvdA-leider voor te zullen dragen¹⁴.

Ook oud-staatssecretaris Gijs de Vries (VVD) verliet met hulp van het kabinet voortijdig de Kamer. Hij werd op voorstel van minister De Hoop Scheffer (CDA, Buitenlandse Zaken) door het kabinet benoemd tot vertegenwoordiger van de Nederlandse regering bij de Europese Conventie, nadat de vorige vertegenwoordiger, oud-minister Hans van Mierlo, er plotseling de brui aan had gegeven¹⁵.

¹⁰ Bron: “Melkert wellicht naar Wereldbank”, *NRC-Handelsblad*, zaterdag 20 juli 2002. Zie ook *De Telegraaf* en het *Algemeen Dagblad* van dezelfde datum.

¹¹ Bron: TK 2001-2002 Aanhangsel van de Handelingen 1489 p. 3159

¹² Bron: “Herben (LPF) ondergedoken na bedreiging”, *NRC-Handelsblad* van dinsdag 23 juli 2002

¹³ Bron: “LPF tegen nieuwe baan voor Melkert”, *NRC-Handelsblad* van maandag 22 juli 2002.

¹⁴ Bron: Persbericht 2002-197 van het Ministerie van Financiën van 16 augustus 2002

¹⁵ Bron: Ministerraad benoemt nieuwe regeringsvertegenwoordiger bij Conventie, Ministerie van Buitenlandse Zaken, Persbericht ministerraad van 4 oktober 2002.

De commotie rond de voordracht van Melkert, waarbij ook menig politiek commentator zich met het nodige cynisme over uit liet, demonstreerde ten overvloede dat het veel moeilijker was geworden de oude mores openlijk te handhaven. Menige kandidaat had zich dat natuurlijk al veel eerder gerealiseerd. De oud-bewindslieden Hermans, Vermeend, Benschop en Herfkens en voormalig fractieleider Dijkstal, die in eerste instantie hun mandaat wel aangenomen hadden, zeiden de Kamer alsnog vaarwel; zij bedankten voor het lidmaatschap zonder al meteen een nieuwe functie te hebben. Net als Vliegthart, Pronk, Van Boxtel, Jorritsma (gelet op haar uitslatingen na haar mislukte gooi naar het voorzitterschap van de Kamer), Netelenbos (gelet op haar poging commissaris van de Koning in Noord-Holland te worden), Melkert en Gijs de Vries, demonstreerden zij metterdaad dat het vertegenwoordigen van de mensen die op hun partij, en zelfs op hen persoonlijk (zie de aantallen voorkeurstemmen in de tabel), zouden stemmen niet hun grootste ambitie was toen zij zich op de lijst van hun partij lieten plaatsen.

Toen de Kamer met het oog op de vervroegde verkiezingen van 22 januari 2003 ontbonden werd, nog geen jaar na de voorgaande verkiezingen, zaten nog maar elf van de 22 gekozen kabinetsleden in de Kamer, en waren er nog maar negen gewoon fractielid. En van die negen hadden er verschillende al laten weten geen belangstelling te hebben voor een nieuw mandaat; zij hadden dus ook niet brandend van het verlangen kamerlid te worden op de lijst gekomen. Slechts vier van hen, Adelmund, Kalsbeek, K. de Vries (allen PvdA) en De Grave (VVD) keerden na de verkiezingen van 2003 in de Kamer terug. Maar De Grave ook niet voor lang: hij verliet de Kamer al weer per 1 april 2004.

Is er, aan het eind van dit verhaal over politieke loopbaanreurnis, een moraal? Een de *petite histoire politique* overstijgende wijsgerige les? Misschien. Maar – Lyotard zou tevreden zijn – de verteller pretendeert hier niet meer dan een chroniqueur te zijn. Hij kan ook moeilijk anders, want hij herinnert zich te goed de woorden van Boethius (473 – 525), van wiens werk *De consolatione philosophiae* hij de verbasterde titel als opschrift boven dit stukje plaatste. Die bedoelde woorden zijn: “*o si tacuisses, philosophus mansisses*” (als je gezwegen had, was je filosoof gebleven). Maar de verteller heeft gesproken. Anderen mogen nu hun conclusies trekken.

